

- 1. נכנסים יום [שם]:
- 2. שם:
- 3. שם י"ד [פ"ח]:
- 4. לפירוש הרמב"ן עמ"ק טורח האדם [תוס' מ"ג קט"ה ד"ה עמ"ק ה"ה קול"ה]:
- 5. נכנסים יום [שם] וסוטה מ"ג [פ"ח]:
- 6. רמב"ם עמ"ק ג' מהלכות קריאת שמע [ה"ה ט"ז]:
- 7. לפירוש הרמב"ם שם [קריאת שמע ה"ד ז] והטור:
- 8. שם עמ"ק י"ט [פ"ח]:
- 9. רבינו יונה [שם י"ג ד"ה ו] ורמב"ם [שם י"ג ד"ה ו] על פי הירושלמי [שם פ"ג הלכה ט]:
- 10. שם עמ"ק:

זלילה: ד תוך ארבע אמות כו'. עיין מה שכתבתי סימן מ"ה [פ"ק א], דלא כעולם אמר [מגן פ"ק ט], וכן משמע ברמב"ם נקטו ספקי הראשונים פרק ג' [דבריו סימן ה], דגבי קצוות לא הזכיר ד' אמות: ה' לא יצא. דקנסוהו חכמים הואיל ועבר על דבריהם, אפילו היה שוגג [כסף משנה קריאת שמע ג, ב]:

עב א שלמפה צורך בהם. פירוש, שיש חטויות מומתים לך [ל"ח דברי תורה נכנסים פ"ג אות כב], דלא כלטש [פס"ק א] שפירש דהיינו הסמוכים למטה, ועיין ב"י [ד"ה ושא"ל] בשם הלמדי רבינו יונה [שם י, ב ד"ה ושא"ל]:

ב סמוך לקריאת שמע. מדקמס כן שמע מינה דספרא ליה דלפילו סמוך לקריאת שמע א של ערביה אסור, ומכל מקום נראה לי דיש להקל בשל ערביה כמו שכתב הלמדי רבינו יונה [שם י, ב ד"ה א] דלא לא יקברו היום יעבור על לא מלין, ונראה לי דלא הוא מפלג המנהג ולמעלה יקרא קריאת שמע ויקברו א"כ, עיין סימן רל"ה:

בחול: [ועיין לקמן סימן תקמ"ח ענין ה']: יום טוב ראשון אם רוצה לקברו בו כיום על ידי גוים דינו בחול ואם אינו רוצה לקברו בו ביום דינו בשבת: [ג' המשמר את המת אפילו אינו מתו (ט) פסור: ד' היו שנים משמרים זה משמר זה (ט) קורא ואחר כך משמר זה וקורא זה: ה' החופר קבר למת פסור: ו' היו שנים או יותר חופרים י (ט) כל הצריכים לצרכי החפירה בבת אחת פסורים ואם יש נוספים נשמרים וקורים וחוזרים אלו ומתעסקים ואחרים נשמרים וקורים: [הנהג] ועיין בורה דעה סימן שס"ה י"ג: ז' אסור לקרות קריאת שמע ד תוך ארבע אמות של מת (ד) (ט) או בבית (ט) הקברות ל ואם קרא ה' לא יצא:

סימן עב

דין נושאי המטה והמנחמים והמלוים. וכו' ה' סעיפים:

א נושאי המטה וחילופיהן וחילופי חילופיהן [א] בין אותם שהם לפני המטה י בין אותם שהם לאחריה [ב] מאחר א שלמפה צורך (א) בהם פסורים ושאר המלוין את המת שאין לשמם צורך בהם חייבים:

ב (א) אין מוציאין את המת ב סמוך (ב) לקריאת שמע כל (ג) שאין שהות להוציאו ולקברו קודם שיגיע זמן קריאת שמע י ואם התחילו להוציאו אין (ד) מפסיקין כדי לקרות:

קריאת שמע אלא זלילה, מכל מקום זה שיהיה פטור זלילה לא יבטל ממנו עול מלכות שמים כל שזול לקרות קודם לילה, דהא בכל יום אנו קורין קריאת שמע של ערביה אפילו בעוד היום גדול, על כן יוכל זה לסמוך על זה לקרות באותו שבת קודם שיגא השבת, כן נראה לי: [ה] או בבית הקברות. פירוש, או בתוך ד' אמות של קבר, ועל כן אפילו דיעבד לא יגא, אבל צ"ח הקצוות מן ל"ה אמות של קבר א"כ שסמוך לכתחלה כמו שכתבתי בסימן מ"ה [פ"ק א] לדעת הטור, מכל מקום דיעבד ודאי יגא. ונעור חסר כאן אה, וכ"ל או בתוך ד' אמות של מת:

עב (א) אין מוציאין כו'. עמ"ק [נכנסים י, ט] פ"ח וזה רב יוסף אפקיחו סמוך לקריאת שמע, אדם חשוב שאין ועל כן מילק הרמב"ם [קריאת שמע ה"ד ז] בין אדם חשוב לאחר. והטור כתב בשם הראשונים [שם פ"ג סימן ט] שהוא לא מילק בזה, וכן הר"ף [שם י, ט]. וכתב ב"י [ד"ה והרמב"ם] טעמו אפשר דלא שכיח במנינו אדם חשוב כזה שיהא ראוי לנטל קריאת שמע בשבילו. ואינו אומר אפילו דרך כלל מה דכל מה שמנינו עמ"ק להלק בין אדם חשוב להמנינו, לענין שיש חומרא בלדס חשוב, ודאי כל אדם יעשה עלמו חשוב להמנינו, וכמו שכתב הטור לקמן סימן תקנ"ד אמר רבן שמעון בן גמליאל לעולם יעשה אדם עמ"ק חלמדי חסר ויבטל [פסחים ה, ט], ולא מיישגין ליהורא. אבל אם התשיט גורס הקולא מהיה מה שמהיה, אין דבורותיו שהוא חשוב כדי להקל. דוגמא לדבר דלא קנסיה [עכו"ם בליטרא דדהבא למבזה חלמדי חסר כמו שכתב באגודה [מולין סימן טג]. וכן להמיר נדרים ביחד וכהא גוונא, על כן יפה עשו הר"ף והרא"ש שלא מילקו בין אדם חשוב דבורותיו:

ציונים לרמ"א
י"ג סעיף א:

הגהות והערות

טו חוקן במהותם ווארשא מל"ג, וכהו כמ"ח ס"ג:
טז ע"ש עולת מיד סימן קס"ב ק"ק, חלילה רבא ס"ג ק"ק ה' ובלילה רבא סימן ע"פ ק"ק י:
יז בדי"ח השמטה מינה ל"ח:
עב א [עין רבינו יונה נכנסים, ב ד"ה א] שפירש כמ"ח וזמנא עין סוטה הירושלמי:

שערי תשובה

דעתו שצריך להפסיק, אלא שלא החליט, ובשלמי ציבור [שם] כתב השבט יהודה [י"ד סימן שמא סוף ד"ה שם ואינו דעתו שצריך להפסיק, ומשמע ליה ב"כ שכן דעת המורגל מאש, משום דאם יבטל איכא חשש ברכה לבטלה, שב ואל תעשה עדיף, ע"ש. ועיין בשבועות יעקב חלק ב' סימן קפ"ח לענין מת בראש חודש אין מתפלל מוסף אם כבר עבר ו' שעות על היום, ובבב"ב יוסף ב"ד סימן ש"מ [נאה י"ח חולק עליו, ע"ש. ויחבאר בהלכות תפלה:

(ח) קורא. ואין להקל בין אם מונח בטפינה או במקום אחר, משום דמישגין לעכברים, כ"י [ד"ה ה"ז], טולט עמ"ד [פ"ק א]: (ט) הקברות. עיין לעיל סימן מ"ה ס"ק א' מה שכתבתי שם. ועיין מ"ה סימן זה ס"ק ד': (י) לא יצא. אפילו (ה"ה) [ה"ה] שוגג, כסף משנה, [מ"ה פ"ק א]. אבל בבית הקברות חוץ לד' אמות של קבר ברעבר יצא, ט"ו [פ"ק ה]. והראש"ד [קריאת שמע ג, ב] טולט וספרא ליה דלין לר"ך י"ח לחזור ולקרות. ופסק עולת מיד [פ"ק א] לענין נכנסים של קריאת שמע נקטינן כדברי המיקל, דקיימא לן [סימן רט ענין ג] ספק נכנסים להקל, וכן פסק פרי חדש [נ"א] דלקריאת שמע יש למוט לדברי הרמב"ם, אבל אם ספק או המפלג אינו חוזר להספול ולבדן, דעיקר כדברי הראש"ד, ע"ש. עיין ט"ו סימן זה ס"ק ה', ולעיל סימן מ"ה ס"ק א', וד"ק:

באר היטב

קריאת שמע, מכל מקום תפלה ערביה ודאי לא יתפלל, דכיון שזוהי להספול ערביה תפלה מול א"כ מול הוא אלול, ומל עליו אמינת ואונן פסור להספול ע"כ. ועיין ב"י וזמ"א [פ"ק ג]. מי שהתחיל להספול או לקרות שמע ונעשה אונן פתאום אי יבטל או יפסיק, פסק שבת יעקב חלק א' סימן ז' דלא יפסיק אלא יבטל, כיון דהא דאונן לא יקרא אה שמע או יתפלל הוא רק דרענן: (ז) פסור, ולא אפשר לקיים את שיהיה מייד לקיים את שיהיה, תוספות [טוה"ה א, ט, ד"ה שולח] וראש"ש [שם פ"ג סימן ז], טולט עמ"ד [פ"ק א]: לעיל סימן מ"ה ס"ק א' מה שכתבתי שם. ועיין מ"ה סימן זה ס"ק ד': (י) לא יצא. אפילו (ה"ה) [ה"ה] שוגג, כסף משנה, [מ"ה פ"ק א]. אבל בבית הקברות חוץ לד' אמות של קבר ברעבר יצא, ט"ו [פ"ק ה]. והראש"ד [קריאת שמע ג, ב] טולט וספרא ליה דלין לר"ך י"ח לחזור ולקרות. ופסק עולת מיד [פ"ק א] לענין נכנסים של קריאת שמע נקטינן כדברי המיקל, דקיימא לן [סימן רט ענין ג] ספק נכנסים להקל, וכן פסק פרי חדש [נ"א] דלקריאת שמע יש למוט לדברי הרמב"ם, אבל אם ספק או המפלג אינו חוזר להספול ולבדן, דעיקר כדברי הראש"ד, ע"ש. עיין ט"ו סימן זה ס"ק ה', ולעיל סימן מ"ה ס"ק א', וד"ק:

עב (א) בהם. פירוש, שיש חטויות מומתים לך, לחס חמורדה. דלא כלטש שפירש דהיינו הסמוכים למטה, מ"ה [פ"ק א]. וכתב רבינו יונה [נכנסים, ג, ד"ה ושא"ל] אף על פי שיש שהות להחזיק לקרות בעוד ששואים הראשונים, אפילו הוי פטורין, משי לפעמים נמלצין ונמלצין להם לשאת, ולפיכך אין להם להסתיל, עולת מיד [פ"ק א]: (ב) לקריאת שמע. משמע דלפילו סמוך לקריאת שמע של ערביה שזמנו כל הלילה נמי אין מוציאין, וה"ר יונה כתב דלין להמיר עקריאת שמע של ערביה, וכן כתב הרמ"א [פ"ק א], דלא לא יקברו היום, יעבר על לא מלין. אם הוא מפלג המנהג ולמעלה, יקרא קריאת שמע, ויקברו א"כ, עיין סימן רל"ה, מ"ה [שם]: (ג) מפסיקין. ואפילו הפסול עבר דמני זמן קריאת שמע אין מפסיקין, פרי חדש [נ"א] ב:

הגהות הפס"ע

פס"ע ב וירם שני דיעו כחול. [עין סימן תקמ"ח]:
פס"ע ז לא יצא. והחוד וקרא:
עב פס"ע א והלפ"י חלושיהו. שכן יר"ך שמתחלפים לשאת:
פס"ע ב ואם התחלף ל' הוציאו אין מפסיקין. פירוש שלמטה צורך בתן:

ביאור הגר"א

כו'. ובמועד קטן [פ"ג סימן טז] הסכים [הראש"ם] לחירוק הגיל, דפשטא דלישנא משמע משום שמחשיך, ומכל מקום כתב מחמת הסברה ולא ברע זים טוב שני ויום טוב ראשון ע"י ע"כים ממחשיך בשבת: [ה] [פס"ק א] כל הצריכים כו'. ודוק בכך שאינו מחזיק אלא א' אמרו היו שנים כו', תורת האדם [יש ענין הקבורה ד"ה בפרק היה קורא]: [ז] [פס"ק א] או כו'. שם [בבב"ב י"ח, א]:

עב (א) [פס"ק א] בין כו'. כפירוש התוספות שם [נכנסים, ב] ד"ה הכי גריס כו', וכן הוא בגירסת הירושלמי [שם פ"ג הלכה א]: [ב] מאחר כו' ושאר כו'. כן פירש הרמב"ם [קריאת שמע, ה, ד]: [ג] [פס"ק א] שאין שהות כו'. בירושלמי [שם הלכה ב] תני אין מוציאין את המת סמוך לקריאת שמע אלא איכ הקירפו שעה אחת או איחוד שעה אחת, כדי שיקראו ויתפללו:

הגהות רעק"א

עב (א) [מביא סינים] של ערביה אסור. וכמו"ע י"ד סימן ש"ח [פס"ק א] טה"ה אלא כ' דעות סה: (ב) [שם בא"ה] דאם לא יקברו היום יעבור על לא יצא תל"ן. אפשר דמקדוקו כתב כן, דלפ אס יקברו זלילה עובר בכל תלן מנה דמלצין מקלח הלילה, עיין במשנה גמ' וחדים חלק י"ד כלל ה' סימן ב' ו' דהרצ"ו ספרא ליה דליט עובר רק בתלן כל הלילה, והוא חלק עליו, ע"ש:

קבר הלכות קריאת שמע עא עב

קבר

בשבילו לעסוק בצרכי הקבורה או אפילו כבר עסק כל צרכו פטור מקריאת שמע ותפלה ומכל הכרכות ואפילו מעניית אמן ומכל המצות האמורות בתורה ואפילו אם רצה להתמיר על עצמו ולקרוא או אפילו לענות אמן שאינו מתבטל בשבילו מצרכי המת אסור מדברי סופרים מפני כבודו של מת שיהיה לכו פגוי לחשק מצרכי המת ויחשוב כהה תמיד ואפילו הוא בעיר אחרת ונודע לו קודם הקבורה אסור שלא חילקו חכמים ויש חתומים אם יש לו מי שיתעסק בשבילו ואצ"ל אם הוא בעיר אחרת שאינו יכול להתעסק ונהגין כסברא הראשונה (ולדברי הכל כן שהוא אונן על אביו יכול לילך לבית הכנסת ולומר קדיש על אביו כי זה כבודו של אביו) וכל זה קודם הקבורה אבל מיד שמתחילין להשליך עפר על המת חייב בקריאת שמע אם לא עבר זמנה ותפלת י"ח בלבריה יכול להתפלל אפילו אחר זמנה שהוא שליש היום אם לא עבר עדיין הצות היום אבל אח"כ לא יתפלל מנחה שתיים לתשלומין של שחרית כיון שהיה פטור בשחרית ומטעם זה לא יאמר כל ברכות השחר אפילו נקבר קודם שעבר זמן קריאת שמע ותפלה כיון שבשעה שחל חיוב הברכות דיינו כשקם ממטתו היה פטור מהן א"צ להשלימן אח"כ ואם מברך ברכה לבטלה היא:

ב וכל זה כחול אבל יי בשבת כיון שאי אפשר לעסוק בצרכי המת בקבורתו ואין איננות נהגת כלל חייב בקריאת שמע ותפלה ובכל המצות האמורות בתורה כל היום ולעת ערב אם הוא מחשיך על התחום להתעסק בצרכי הקבורה פטור אבל אם אינו מחשיך על התחום חייב גם לנת ערב בכל המצות ויש לו ג"כ לקרות קריאת שמע של ערבית מבעוד יום אע"פ שאין הקהל קורין במוצאי שבת עד הלילה מ"מ זה שיהיה פטור בלילה לא יבטל ממנו עול מלכות שמים כל שיכול לקרות קודם הלילה שהרי רוב הקהל קורין כל ימות השבוע מבעוד יום א"כ יכול זה לסמוך על זה האותו שבת ואצ"ל שיש לו להתפלל תפלה ערבית של מוצאי שבת מבעוד יום מפלג המנחה ולמעלה שהוא לילה גמור לענין תפלה לר' יהודה ואף מי שנהג לעולם כחכמים יכול לסמוך על דברי רבי יהודה אפילו במוצאי שבת במקום איה אונס שאי אפשר לו להתפלל בלילה כמ"ש בס"י רצ"ג (ספ"ג ב):

ג ויש שני דיני כחול שהרי יכול לקברו היום כמו בחול וי"ט ראשון אם רוצה לקברו בו ביום ע"י נכרים דינו כחול שהרי צריך להמציא להם ארון ותכריכין ואם אינו רוצה לקברו בו ביום דינו כמו בשבת ודין ליל יו"ט במקום שאין קוברין מת בלילה וכן כיום במקום שאי אפשר לקברו מחמת איזה אונס יתבאר בס"י תקמ"ח:

ד ה המשמר את המת אע"פ שאינו מהו פטור מקריאת שמע ומתפלה ומכל מצות האמורות בתורה מפני שהוא עוסק במצוה וכל העוסק במצוה לא הטריחתו תורה לטרוח במצות אחרות אע"פ שיכול כמ"ש בס"י ל"ח (ספ"ג ו) היו שנים משמרים זה משמר זה קורא ואח"כ משמר זה וקורא זה:

ה וכן החופר קבר למת פטור מכולן אפילו בשעת נחוה כמו שיתבאר שם היו חופרים שנים או יותר כל הצריכים לצרכי התפירה כבת פטורין ו ואם יש נוספין נשמטין וקורין וחוזרין אלו הנוספים ומתעסקים והאחרים נשמטין כמספר הנוספין וקורין וחוזרין להתעסק ונשמטים אחרים עד שנמצא שקראו כולם ולא נתבטל שום דבר מעסק הקבר כלל (אפילו רגע):

ו אסור לקרות קריאת שמע תוך ד' אמות של מת או תוך ד' אמות של קבר משום לרע לרש חרף עושהו ואם קרא לא יצא וצריך לחזור ולקרוא שקטוהו חכמים על שעבר על דבריהם ואפילו היה שוגג ובית הקברות המוקף מחיצה מותר לקרות חוץ למחיצה אפילו סמוך לה ובתוך ד' אמות לקברות אבל בתוך המחיצה יש למנוע אפילו חרץ לד' אמות שמה יתקרב לד' אמות של איזה קבר בלי דעת ואם קרא יצא ביון שאינו איסור ברור אלא משום חשש לכד:

עב דין נושאי המטה והמנחמים והמלוין וכו' ה' סעיפים:
א נושאי המטה וחילופיהם וחילופי חילופיהם בין אותם שלפני המטה בין אותם שלאחריה

ב יתקנו ברכות
פ"ג ה"א
ג משנה י"ז ב'
ד טע"ז ע"ג ר"ה
ואינו מיושלו שם
ול"ט
ה כ"י מיושלו שם
ו ר"ח ה"א כ"י
ז ר"ח ע"ג י"ד פ"י
ט"ז
ש"ט טע"ז א' ט"ז
כ"א ר"ח פ"ג ד"ל
כ"ח ע"ג כ"י
בש"ך סק"ה
ח ר"ח כ"י
ט ר"ח ט"ז סק"ג
י ט"ז סק"ב (וה"ד)
ק"י ע"ג סוקר
ל"ה ופ"ט מנקות
הכסף (ו"ט)
י"א מה"ל
כ"א סק"ה
י"ב מ"א ע"ג
י"ג מה"ל ע"ג י"ד
י"ד מה"ל ע"ג
י"ה מ"א ע"ג
טו כ"י ע"ג י"ח
א'
טו ר"ח
מיושלו ברכות
פ"ג
ד כ"י
י"ח ע"ג סק"ד
י"ט הלכה מחנה
ש"ח ב"י ס"י ש"א
ב ר"ח ה"א כ"י
כ"א מ"א י"ח א'
כ"ב כ"י ע"ג
ברכות י"ד ב'
כ"ג ר"ח
כ"ד כ"י
כ"ה גמ"ל י"ח א'
כ"ו ר"ח פ"ג ס"ה
ק"ח ה"ב
כ"ז כ"י מ"א סק"ה
כ"ח ע"ג ס"י
ס"י
כ"ט ט"ז בס"י מ"ה
ס"א ר"ח סק"ה
א משנה י"ז ב'

הלכות קריאת שמע עב עג קבה

קבה

שלאחריה מאחר שיש למטה צורך בהם לשאת אותה כגון בעיר שיש בה חבורה המזומנת לכך וכל בני החבורה מחליפין לשאת לפי שכולם חפצים לזכות בו כולם פטורים מקריאת שמע (לפי שהם טורחים טרדת מצוה) אבל שאר המלוין את המת שאין למטה צורך בהן חייבים בקריאת שמע (ואע"פ שהלחית המת הוא בכלל גמילות חסד וגמילות חסד הוא מן התורה מ"מ הם אינם טורחים כלל ויכולין לקרות פסוק ראשון ככוונה ובעמידה והשאר כשהם מהלכין) אבל פטורים מהתפלה כמ"ש בס"י ק"ו (ספ"ג ב):

ב אין מוציאין את המת סמוך להתחלת זמן קריאת שמע בענין שאין שהות להוציאו ולקברו קודם שיגיע זמן קריאת שמע שמה יתעכבו בקבורתו עד שיעבור זמנה ואם התחילו להוציאו (אפילו לאחר שהגיע זמן קריאת שמע) אין מפסיקין כדי לקרות אלא אותם שאין למטה צורך בהם כלכד כמה דברים אמורים בקריאת שמע של שחרית אבל סמוך לזמן קריאת שמע של ערבית מותר להוציאו אף ע"פ שאין שהות לקברו קודם זמן קריאת שמע לפי שאם לא יקברנו היום יעבור על * לא תליך (ואף אם יוכל בלילה לקברו יעבור * על מצות עשה * כי קבור תקברנו ביום ההוא אם לא יקברנו קודם שקיעת החמה) ומ"מ אם הוא מפלג המנחה ולמעלה ש"א שהוא זמן קריאת שמע כמ"ש בס"י ר"ה טוב לחרש לדבריהם ולקרות קריאת שמע תחלה ולקברו אח"כ (כיון שרוב העולם נהגים כסברא זו אע"פ שהעיקר כדברי החולקים כמו שיתבאר שם):

ג העם העוסקים בהספד בזמן שהמת מוטל לפניו נשמטין אחד אחד וקורין ומתפללין שאי אפשר שיקראו כולם כאן אצל המת משום לרע לרש אין המת מוטל לפניו אלא בבית י אחר * הם קוראין ומתפללין והאונן יושב ודומם ואין עונה אחריהם כלום מטעם שנתבאר בס"י ע"א (ספ"ג ב):

ד קברו את המת וחזרו האבלים לקבל תחנומין וכל העם הולכים אחריהם ממקום הקבר למקום שעומדים שם האכילים לעשות שורה לקבל תחנומין אם יכולים העם להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד וי אפילו פסוק אחד עד שלא יגיעו לשורה יתחילו ויקראו כל מה שיוכלו ואם לאו לא יתחילו אם יש שהות לקרוא אח"כ אבל אם יעבור זמן קריאת שמע יקראו קריאת שמע תחלה כיון שעריץ לא התחילו במצות תחנומין:

ה העומדים בשורה לנחמו הפנימים הרואים פני האבל פטורים והחיצונים שאין רואים פני האבל חייבים:

עג הישן עם אשתו ובניו איך יתנהג וכו' ג' סעיפים:

א שנים * שהם ישינים ערומים ומתכסים כטלית אחד ובשר שניהם נוגעים זה בזה לא יקרא קריאת שמע אלא אם כן היתה טלית מפסקת ביניהם ומתניהם ולמטה מפני שנגיעת בשרם ממתניהם ולמטה מביאה אותו לירי הרהור בשעת קריאתו (א) ואסור משום ולא יראה כן ערות דבר ואף על פי שאין הכתוב מדבר אלא בעדותו ממש כשהיא מגולה ונראית כמו שיתבאר שם מכל מקום מדברי סופרים בשעה שה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך דהיינו כשעוסק בקריאת שמע או כתפלה או בתלמוד תורה כמ"ש בס"י ע"ד (ספ"ג ב) כל דבר שמביא לידי הרהור נקרא ערוה כמו שאמרו טפח באשה ערוה כמ"ש בס"י ע"ה (ספ"ג ב) (ג) ואף על פי שאפילו לערוה ממש מועיל כיסוי כאן אין כיסוי מועיל כיון שמכל מקום הוא בא לירי הרהור על ידי שמרגיש נגיעת בשר חבירו בבשרו ממתנים ולמטה ומטעם זה אסרו שמיעת קול זמר אשה שהיא ערוה אף על פי שהקול אינו נראה אלא נשמע לו מביאו לידי הרהור כמו שיתבאר בס"י ע"ה (ספ"ג ו) בד"א

קונטרס אחרון
(א) ואסור משום ולא יראה כו'. כ"י ממה שאמרו ע"פ טעם טעם וקול ערוה ולסוקן ל"ט אלף משום הרהור כמ"ש הרשב"א ע"י כ"י (ומשום טעם הרהור אסור ל"ט במלמד תורה כמספר מ"ב שהמקל לזון המרדל לזון ולסדרה מנר טורה נגד טעם פשיטא דשרי:

(ב) ואע"פ שאפי' לערוה ממש מועיל כיסוי כו'. אלף ל"ט משום הרהור למה אסור דל"ט מורים דמ"י ל"מי למה ל"ט אסור כק"ש ע"פ כ"י דמהרהרס נק"ש ומ"י טעם ק"ש מפליג דר"ק:

(1) ברכות כ"ד ע"א: (2) ס"י ע"ה ד"ה טפח: (3) בב"י ד"ה וכתב עוד הכלבו:

Auerbach, Shimehas ben Simon 187

ספר הלכה ברורה

על חלק אגרת חיים אשר חיבר הרב הסאד הגדול מהר"ר פנחס
גד"ר חתן הגאון הגדול מהר"ר שמואל ז"ל אשר הי' אב"ד ור"מ
ב"ק פדנקפורט דמיין אשר אסף וליקט וחיבר רבדי שני המגונים
ד"א בקצרה דק היכל באריות גם כמקום אשר אין רבדיהם של
שני מגונים סכונין למקום אחד רק מותרים זה את זה - חיבר
הרב יחד עם הסקופות שהם מתולקים בשני נוקשות במסין
זה כתב מ"א כך ובסימן אחר כתב מגיד ליהי' הפך כ"ב. הרב
להיות טורה דרך להכריע - וגם חרדושי הרב הכל בעמוד
אחר ונרא הלכה כשט

נרפס פה קיק ווילהרמרשרארף

לפרש ואיבת בליוותיך נגר מליים גלא אבוש לפ"ק

הספר הי' יקר המציאות ולא הי' בנמצא
ולגודל חשיבותו ולתועלת המעינים בדברי הפוסקים
הדפסנו אותו כחדש

המספר עותקים מצומצם

שנת תשמ"ו

ברוקלין, ניו יארק

הגיונו יאיר ת"ת כפרך זצ"ל
הגיונו יאיר

הלכות קריאת שמע סימן עא

שישתדל (ז) בשבילו בצרכי קבורה ורצה להחמיר על עצמו ולקרוא אין מוחין בידו (עיין גי"ד סי'
(ה) ש"ח):

ב בד"א בחול אבל בשבת חייב כל היום עד הערב אם מחשיך על התהום בצרכי קבורה אבל

באר היטב

(ד) נשנילו. פירוש דאפילו אם נוטל עליו לקרוא רק שיש לו בני אדם אחרים שיתעסקו נשנילו ורצה להחמיר על עצמו אין מוחין בידו זהו דעת רמב"ם. וכתב רש"ל בתשובה סי' ע"ג שכתביו לא נהגו כרמב"ם. וכתב ט"ז וי"ט כ"ל דכן שהוא חונן על אביו ויש מתעסקין

מקור חיים

מעשר, וע"י בהרא"ש ס"פ היה קורא, אבל כל השנויים בברייתא דאונן אסור בהם רק מדרבנן. ולשון הרמב"ן בת"ה [בתורת האדם] בספק בן קיימא אין נפשו של אדם אוגנת. ועוד דבירושלמי יש שני טעמים על אונן דפטור מדברים השנויים או מפני כבודו של מת או מפני שאין לו מי שישא משאו, והרי תינוק בקל מוציאין אותו בחיק וא"א ברכת אבליה, כבי"ד סי' שני"ג ס"ד, ובס"ס תקכ"ו הביא הב"י דברי הגה"מ פ"א דמילה דנפל אין מצוה לקבורו, כדמוכח בכמה מקומות בש"ס שהיו מטילין אותו לבור.

אין מוחין בידו — מ"מ ג"ל דלא יברך ברכות דק"ש דספק ברכות להקל, ועיין עולת תמיד שכ"כ סוף סי' זה ובסי' ע"ו ס"ק ג"ג, אף כי שם לא ג"ל כן, רק דכל מקום דיש חיוב חכמים בק"ש קוראה עם ברכותיה כבסי' ס"ז משא"כ כאן דפטור, וק"ל.

אין מוחין בידו — ב"ח פרק מי שמתו סי' ב' תמה על זה דכ"ש הוא ממש בריש סעיף זה דאפילו אינו מוטל וכ"י, וכתב שני"ל להגיה זה בשם י"א שאם יש לו וכו', (וכ"כ הלחם רב בשם אביו הגאון). והג"ח ביקש ליישב דברי הש"ע ונדחק מאד, גם הב"ח ושרית מהרש"ל סי' ע"ג פסקו דדאי מוחין ואסור הוא. (ומ"מ ג"ל דאין מחויבים להגיד לו ממעשה דבני ר"מ דבילקוט סוף משלי שהבדיל ר"מ יע"ש). וכ"כ הרב הב"י בש"ע בי"ד סי' שמ"א בשם י"א, וכן כתבו דאף אמן אסור לענות, וכן איתא בירושלמי. וג"ל עוד אחר דס"ל דברייתא דמי שמתו מוטל לפניו אסורא הוא אי"כ אפילו רוצה שאחרים יברכו המוציא והוא יצא בשמיעה אסור, שהרי אמר שם אין מברכין עליו.

הלכות

קיצור
אנינות על דני ג"ד סי' ע"ד ס"ג, ושאלו נכחו ליתון ולתיון. רש"ל, אונן שיש לו בן לימול חלו חסילה ולת"כ קונר מת. ב. חייב גם לעת ערב — צ"ח פוטרו חק"ג דערנ תש"כ ככל ולא איפשיטא דחזור וקורא מספק. 4 ר' במג"א ובאר.

פטור מק"ש
יש לו מי

ס תנות יתפלל
לא יאמר כיון
ז' שני"ל סי' ע"ג
י גאלין לו וי

מעיקרא וכו',
ם דפסק וקרא
י תפלה דרבנן
ס"ל להרמב"ם
אפילו למילי
פסק הרמ"א
התחיל באיסור
חובה ליכא,
זר דאין סברא
זין שהות ודאי
נן מה שהתחיל
ק"ו.

אל עליו לקברו
נון מגדל יהוש
בכפר, משא"כ
אפילו יש חבורה
כיו, מיד דהוי
ו' גלפעג"ד.
י' כגון אחותו
אבל אם אינו
ת, וכ"פ הב"ח
ש"מא דמ"ש
באין קרובים
ל עליו לקבורו
עק נפל, דהרי
קרבה ובאכילת

ו הנשואה, והוקח
נלס, צ"ח וס"ד.

3 ביחס לדין צואה בגומא וסגדלו נוגע בה דהוא איבעיא

מכון כפי אקרה מ מרכבי צביי מאר - דחא אמרי אמר

דפ מלאק מקוציג ואצרוג מאר צב ילתך אקדמוקף

מכתבי תורה

נו

מה

ב"ה ה' משפטים

אהו' ידידי הרב וכו' מ' מנחם זעמבא שי' לאוי"ט.

כאשר שמעתי שיוכל להתרבות לימוד התורה ע"י המחברת דגל התורה הנני מסכים ג"כ לזה ואולי אי"ה לפרקים אשתתף גם בפועל. והנני כותב בזה איזה הערות שני"ע בימים של צער בימי אבל, אולי יוכשר מה ע"י ועד הבקורת בדגל התורה.

(א) הנה האונן פטור מכל מצוות שבתורה (א), נ"ל הטעם כדי שישתתף בזה בנפש קרובו המת (מפטירתו עד קבורתו, שבזה העת גם הנפש למעלה אין לה מקום) שנפטר מכל המצוות כמ"ש במתים חפשי וכו' (ב), ולכן רק ממ"ע כי במל"ת גם המת אינו עובר. ועלה ע"ד שאפשר לתרץ בזה תמיהת הח"ץ בתשובה סי' א' על המהרי"ט איך משכחת מצות יבום כיון שנפטר שעה אחת בעת נפילתה ליבום כי היא והוא אוננין וכו' (ג), אבל לפמ"ש שהוא רק לטובת נשמת המת א"כ מצות יבום שאני שהוא באמת נוחם לנשמת המת כמבואר בספרי קדושים (ד), לכן לטובתו ונחמתו ניתנה רק מצוה זו.

(ב) והנה הגידו לי בשם דודי הרה"צ מפילץ ע"ה שבהיותו אונן בש"ק קיים בנפשו צלי של מוצאי שבת בשבת וגם הבדיל אז בכוס. והנה בשו"ת שבות יעקב (ה) דחה דברי המורה

(א) ברכות י"ז ב'.

(ב) נדה ס"א ב'.

(ג) וקיימ"ל (ביבמות כ"ז ב') דכל אשה שאין אני קורא בה בשעת

נפילה יבמה יבא עלי, הרי היא כאשת אח שיש לו בנים ואסורה.

(ד) עיין בזה"ק פ' חקת ק"פ א' ובהוספות לזה"ר ש"ח א' ובס' טעמי המצוות להארי"ז ז"ל בפ' תצא. וראה עוד בענין זה בספר דברי

מלכיאל ח"א סי' כ"ב סק"כ.

(ה) ח"א סי' ה'.

מכתבי תורה

נו

שהורה כן מטעם ארכבי' אתרי ריכשי וכו' (ו), והרה"ג ר"י ענגיל ז"ל (ז) דחה דבריו, שאינו ארכבי' אתרי רכשי רק נתנו רשות להתפלל תפלת חול בשבת וכו'. אבל לע"ד להוסיף ← ע"ד השבו"י דלאו מטעם ארכבי' וכו', אך כשנפטר מעיקר החיוב אז לא שייך גם ההקדמה, כי זה שהתירו להתפלל של מוצאי שבת בשבת הוא שהרשו להקדים החיוב, ואין הפי' כי מבדיל במה שעבר מן השבת עד אותה שעה לפני צה"כ, דא"כ יהי' חיוב שנית במוצאי שבת להבדיל גמר שבינת השבת, אך אותו חיוב שיש לו בלילה התירוהו לו להקדים כאילו עשאו בלילה, וכשאינן לו חיוב בלילה שוב אי אפשר לעשותו מקודם. ומצינו כזה לר"ת בתוס' ברכות יא : בברכת התורה כשמברך קודם היום, הגם דס"ל לר"ת דנפטר מברכת התורה שבירך אתמול עד הבוקר מ"מ יכול לברך קודם היום בתור הקדמה וכו', וכן מוכח בגמ' ברכות י"ד ב' (ח).

(ו) דאנו מחייבין אותו בתפילה לפי שהוא שבת ולא חל עליו אנינות, ואיך נחייבהו בתפילה חול, דאם הוא חול אינו רשאי להתפלל משום אנינות.

(ז) בספר גליוני הש"ס בברכות כ"ז ב'.

(ח) בתוס' ברכות י"א ב' ד"ה שכבר אי', והי' אומר ר"ת כשאדם עומד ממיטתו בלילה (בשחרית) ללמוד שא"צ לברך ברכת התורה מפני שברכה"ת של אחמול שחרית פוטרת עד שחרית אחרת. ובגמ' שם י"ד ב' אי', רב משי ידי' וקרא ק"ש ואנח תפילין וצלי וכו', דב כריב"ק ס"ל דאמר עול מלכות שמים תחילה ואח"כ עול מצוות, (ולכן ק"ש קודמת לתפילין). ומי ס"ל כריב"ק, והאמר רב חייא בר אשי זמנין סגיאיין הוה קאימנא קמי' דרב ומקדים ומשי ידי' ומברך ומתני לן פרקיין ומנח תפילין והדר קדי ק"ש. וכ"ת בדלא מטא זמן ק"ש א"כ מאי אסדרתי' דרחב"א וכו'. ונראה שדעת אדמ"ר ז"ל היא דלשיטת ר"ת הנ"ל ברה"ת פוטרת מהנה"ח עד הנה"ח למחרת, והשתא קשה איך הי' ה"א בגמ' לומר דהא דאמר רחב"א דרב בירך ברה"ת ואנח תפילין הי' קודם זמן ק"ש שהוא עוד קודם הנה"ח. והלא אז עדיין לא מטא ג"כ זמן חיוב ברה"ת לדעת ר"ת ואיך בירך

ועי' ברכות ל"ה לענין מעשר קודם מרוח (ט).

גם להסברא שכתבתי א"ש מה דאיתא (י), כשחל ז' בשבת א"א לקיים ליל ח' שמחת יו"ט בבשר שלמים (יא), הגם שיכול להקדים מבעו"י בתוספת של מקרא קודש (יב), רק כשא"א לקיים בעיקרו א"א ג"כ להוסיף. ועי' תוס' חגיגה ז' ע"ב ד"ה עולות, ועירובין מ: לענין קידוש על הכוס בעיו"כ. אולם יל"ד דהא גם בחול כן דהא קי"ל דעביד כמר

רב, אלא מוכח דאפשר להקדים החיוב. (והא דמשני שם בגמ' דאסהדתי דרחב"א היא לאשמועינן דלמשנה צריך לברך, ולא קאמד דאשמועינן שאפשר להקדים החיוב, י"ל דחדא מינייהו נקט) ועיין בצל"ח ברכות י"א ב'.

(ט) אולי צ"ל ברכות מ"ז, והכונה למה דא"י שם דאפשר להפריש מעשר בשבלים קודם המרוח, והיינו ג"כ מטעם זה, שהתורה נתנה רשות להקדים החיוב.

(י) בתוס' פסחים ע"א א' ד"ה לילי.

(יא) משום דהשלמים שנשחטו בערב שבת נפסלים אחרי ב' ימים ולילה אחד.

(יב) כמ"ש תוס' בפסחים צ"ט ב' ד"ה עד, שאפשר לאכול סעודת שבת ויו"ט מבעוד יום, וא"כ הי"ה לענין שמחה. (בכתובות מ"ז א' בעי הגמ' למילף דמעשה ידי הבת לאבי מהא דזכי ל"י רחמנא לאב למיסרא לחופה, והיכי מצי מסר לה הא קמבטל לה ממעשה ידי, ודחי דמסר לה בשבתות וי"ט. וכ' התוס' וז"ל, אע"ג דאמר במרו"ק ושמחת בחגך ולא באשתך, דאין נושאים נשים בחולו של מועד משום דאין מערבין שמחה בשמחה, ודרשה גמורה היא כדאמר בחגיגה דהוי מדאורייתא, איכא למימר דהכא איירי שעה אחת לפני יו"ט שהוא כיו"ט לענין מלאכה דתוספת דאורייתא ובטילה באותה שעה מן המלאכה, עכ"ל. ומשמע לכאורה דשמחה אינה נוהגת בתוספת יו"ט, דאם היתה נוהגת שוב קשה דאין מערבין שמחה בשמחה ואיך מותר לישא בתוספת יו"ט. מיהו אפשר לומר דרק חיוב שמחה ליכא בתוספת יו"ט, דדין תוספת נאמר לגבי איסורים כמו מלאכה ועינוי ביוה"כ, אבל דבר שהוא מצוה לעשותו

וכו' (יג) רק קמ"ל שהתירו של חול להתפלל גם בשבת לעת הצורך, ולפי"ז יש לסתור מה שכתבתי, שאיננו מטעם הקדמה רק הזמן מתחיל אז, ושפיר יש לחייב גם באונן, וצריך ביאור. ונתיישבת, דיש להעמיד דברי ע"ד שבו"י גם בתפילה, הגם שמפלג המנחה מתפלל ערבית מ"מ י"ל שעיקרה שייך להלילה, ואולי גם דכשהלילה ר"ח מתפלל יעלה ויבוא גם מפלג המנחה ולמעלה (יד).

(ג) א"י לפרש לשון התורה אדם ה' אנינות דף ס"ט ד"ו [דפוס ונציא] שמיישב למאי הלכה כמקל באבל גם בשל תורה, וכ' ושמא מפני שאין דעתו של אדם אוננת בשמחה (טו), וא"י לפרשו (טז), זולת אם כוונתו על ספק בן קיימא מטעם שאין לבו דוה עליו, וזה כבר כ' הרמב"ן בדף הקדום (יז).

ביו"ט אין חיוב לעשות בתוספת יו"ט, ולהכי אפשר לישא בתוספת יו"ט ואין בזה משום אין מערבין שמחה בשמחה, אבל רשות איכא להקדים ולקיים שמחה בתוספת יו"ט ודומיא שכ' התוס' הנ"ל בפסחים לענין אכילה).

(יג) בברכות כ"ז א', דעבד כמר (דתפילת המנחה עד הערב ואז מתחיל זמן ערבית) עבד, ודעבד כמר (דתפילת המנחה עד פלג המנחה ואז מתחיל זמן ערבית) עבד.

(יד) עיין בשו"ת ארץ צבי סי' כ"ה מש"כ בזה בשם אדמו"ר זצ"ל. (טו) הרמב"ן שם (עמ' רי"ב, במהדורת כתבי הרמב"ן ירושלים תשכ"ד) מביא שיטות דהא דקיימ"ל במרו"ק י"ח א' דהלכה כדברי המיקל באבל הוא גם באיסורי אבל שהם מן התורה (היינו ביום הראשון שלדעת בה"ג הוי מדאורייתא). והקשה ע"ז, למה יהי' הדין כן, וסיים ושמא מפני וכר'. (ובמהדורת כתבי הרמב"ן הנ"ל הביא גירסא: מפני שאין דעתו של אדם אוננת מספק ולבו נמשך בשמחה).

(טז) דכיון דהאדם אונן על מתו ולבו דוה עליו, למה לא יהיו אצלו כל הספיקות שבאבל (ביום הראשון) לחומדא.

(יז) דאם נימא דאין הלכה כדברי המיקל באבל בשל תורה, הא דאמרינן בשבת קל"ו א' דספק בן קיימא אין מתאבלין עליו הוא

התענית, — ואם מתענה ב' ימים קודם ר"ה ור"ה חל ביום ג' אם ימתין עד אחר התענית יצטרך להבדיל יקה"ז, כי על הנר אינו אומר אז שאינו מוצאי שבת, והוא מלתא דתמיה, — יעשה כמ"ש לעיל שיתפלל ערבית בשבת אחר פלג המנחה ויבדיל מבעוד יום, ואם רגיל לקרות ק"ש עם צאת הכוכבים, יכול להתפלל תפלה של ערבית מבעוד יום והק"ש יקרא כלילה אף שאינו סומך גאולה לתפלה (מ"א סי' רצ"ט וסימן רצ"ג), — ואם התענה שני ימים ולא הבדיל במוצאי שבת ור"ה ביום ג', לא יאמך קידוש והבדלה על כוס אחד דאין אומרים ב' קדושות על כוס אחד, אף דכשחל י"ט במוצאי שבת אומרים קידוש והבדלה על כוס אחד משום דאז בהבדלה ג"כ מזכיר קדושת י"ט, דאומר בין קדושת שבת לקדושת י"ט כו' גם אומר בין קודש לקודש והוי חדא מילתא והוי כמו קדושה אחת, אבל הכא שצריך לומר המבדיל בין קודש לחול לא הוי חדא מלתא ואין לאמרם על כוס אחד, רק יקדש על כוס א' ואח"כ יבדיל על כוס אחר וישתה משניהם, ואם אין לו יין רק שכר יקדש על כוס אחד ויבדיל על כוס אחר כמו כיון, או ישמע קידוש מאחרים ולא יטעום עמהם, ויבדיל על השכר וישתה ואח"כ יברך המוציא (מ"א שם) משום דאסור לאכול קודם הבדלה, וכן אם יש לו כוס א' של יין וכוס אחד של שכר יכול לקדש על היין ויבדיל על השכר, ולא יברך שהכל על השכר כי היין פוטר שאר משקין מברכה:

י ליל תשעה באב שחל להיות במוצאי שבת כשרואה הנר אומר בורא מאורי האש ואינו מבדיל על הכוס ואינו מברך על הבשמים, ובליל מוצאי תשעה באב יבדיל על הכוס ואינו מברך לא על הנר ולא על הבשמים, ומי שמתענה שני ימים תשעה באב משום ספיקא דיומא ישמע בליל מוצאי תשעה באב הבדלה מאחרים, ואם אין אחר אצלו יבדיל בעצמו במוצאי תשעה באב ויתן לתינוק לשתות ולא ימתין עד אחר התענית שיבדיל בעצמו כי אקרובי הבדלה לשבת עדיף, — כ' המ"א בסי' תקנ"ו ס"ק א' הטעם שליל תשעה באב שחל להיות במוצאי שבת שאין מבדילין מבעוד יום בשבת מפלג המנחה, מאי שנה ממה שמבואר בסי' רצ"ג דאם רוצה להחשיך על התחום או רוצה לילך לדבר מצוה שמבדיל מבעוד יום, ולמה לא יבדיל כאן מבעוד יום, — ותירץ דאם מבדיל קיבל התענית עליו ואסור לשתות כיון שהוא תענית חובה (משא"כ לעיל בקיבל עליו תענית יחיד שאינו חובה מ"א סי' רצ"ט) וגם לתינוק אסור ליתן דלמא אתי למסרך:

י"א מי שמת לו מת בשבת פטור מן התפלה ומן ההבדלה ומותר לאכול

במוצאי שבת בלא הבדלה, ולאחר שנקבר המת אפילו עד יום שלישי יבדיל על הכוס, ואינו מברך לא על הנר ולא על הבשמים, אבל מן התפלה שכבר עברה עונתה פטור שאין צריך להשלים שום תפלה שלא התפלל בשעה שהיה אונן כיון שלא היה חייב באותה שעה (י"ד סי' שמ"א) וכן באונן בשבת, אין להקשות למה לא יתפלל מפלג המנחה ויבדיל כמו מי שרוצה להחשיך על התחום, מפני שאם יתפלל ומבדיל בתפלה אסור לו להתפלל שאר התפלה מאתה חוננתנו ואילך וכן אסור לו להבדיל על הכוס כמ"ש המ"א לענין ט' באב שחל להיות בשבת ועוד דהוי כתרתי דסתר אהדי שעושהו לילה וחל עליו דין אנינות ואונן אסור להתפלל ולהבדיל מידי דהוי אם מת לו מת בעיר אחרת אף שאינו מוטל לפניו דחל עליו אנינות:

י"ב נוהגין תיכף אחר ההבדלה לקפל הטלית שיעסוק תיכף במצוה אחר ההבדלה (סי' ש' במ"א בשם מהר"ל):

י"ג יסדר שלחנו במוצאי שבת אף שאין צריך לאכול אלא כזית, כי מצוה ללות את השבת בשמחה כמו שמלוין למלך בשמחה, ע"כ יאמר זמירות של מוצאי שבת, ויזהר מאד לומר הרבון העולמים כו' בסימן טוב ומזל טוב כו' שערי אורה כו' כי הוא נזכר בגמרא ירושלמי (פ"ק אין עומדין) וכל הפוסקים הביאו לאמרו, ועוד יש טעמים הרבה לסעודת מוצאי שבת (סימן ש' עיין מ"א וא"ר):

דיני ערב ראש חודש

א יש נוהגין להתענות ער"ח, ואם חל ער"ח ביום שבת מקדימין להתענות ביום ה', ואם חל ער"ח ביום ו' אומרים סליחות (היינו יו"כ קטן) קודם מנחה יתענו ביום ה', ואותן שאין אומרים סליחות יתענו ביום ו' (תי"ז א"ר שם) ויש מקומות שנהגו להתענות ביום המולד אם המולד קודם ר"ח, ואם המולד לפעמים בחצי יום או אפילו קודם אין מתענין רק עד המולד, ואם לאו מתענין עד הלילה, ואם נהגו קצת אנשים שיתענו תמיד כל היום ער"ח ואח"כ רוצים לנהוג שלא יתענו רק עד המולד צריכין להתיר הנדר (מ"א שם), ופשוט דאפילו בערב שבת צריכין להשלים כשאירע פעם ראשון בחול והשלימו, ואם בפעם ראשון לא השלים אפילו בחול אין צריך להשלים, מיהו במקום שעושין ממנו ת"צ וקורין ויחל והוא נמנה עמהם צריך להשלים עד צאת הכוכבים ואף תנאי לא מהני (עיין מ"א שם וסימן רמ"ט), דיני שכח להתפלל מנחה בער"ח ודיני שכח יעלה ויבוא בתפלת מנחה דר"ח נכתב לעיל אצל דיני תשלומי תפלה כו' ע"ש:

קר"ש ותפילת ערבית של מוצ"ש - סדר הקדושה

- סדר ויתן לך - תפילין ביום א'

א. אונן בשבת על מת שקבורתו תהי' רק למחרת ביום א', לא יתפלל תפילת ערבית של מוצאי שבת, אלא יקרא שלש פרשיות של קר"ש בלא ברכותיה סמוך לחשיכה א', וי"א שיש לו לקרות קר"ש עם ברכותיה ולהתפלל מעריב אחרי פלג המנחה, וכן להבדיל ב.

א) הנה מגי'א סימן ע"א סקי'ג בשם הבית, איר סקי'ג ומאמיר סקי'ג, דעתם היא שלא יקרא קר"ש, אך בהגרא"ז מרגליות סי"ז, חכ"א כלל קני'ג סי"ז, כריש סי' שמי"א, קשו"ע סי' קצ"ו סי"י, ומ"ב סקי' חולקים ע"ז ודעתם דיש לקרות קר"ש בלבד, וכי' בתורת חיים מנהגי בערלין סי' ב' אות ב' מאחר שקורא בלא ברכה אין בו איסור בשבת, וכי' בספר תורת חיים סי' ע"א סקי'ח שכן היא הכרעת האחרונים שיקרא קר"ש בלא ברכות.

ב) טו"ז סקי'ד כתב, כיון שיש עליו חיוב בעת ההיא יש לו לקרות קר"ש של ערבית כדי שלא יבטל ממנו עול מלכות שמים, וכי' בהלכה ברורה סקי'ב, שלחן שלמה סי"א, שו"ע הרב סי'ב וז"ל, ואצ"ל שיש לו להתפלל תפלת ערבית של מוצאי שבת מבעוד יום מפלג המנחה ולמעלה שהוא לילה גמור לענין תפלה לדבי יהודה, ואף מי שנהג לעולם כחכמים, יכול לסמוך על דברי ר"י אפילו במוצאי שבת, במקום איזה אונס שא"א לו להתפלל כלילה עכ"ל, אכן בשו"ת שכות יעקב ח"א סי' ח' כתב, שמורה הוראה אחד הורה שיתפלל ערבית מבעוד יום, ודחה דבריו ופסק שתפלת ערבית לא יתפלל, שמכיון שמתפלל של חול ומבדיל בתפלה, הרי הוא חול אצלו וחלה עליו אנינות, והרי אונן אסור לו להתפלל, והוי כארכביה אתרי ריכשי שמתחלה אתה מחייבו בתפלה לפי שהוא שבת ולא חלה עליו אנינות ואח"כ כשמתפלל תפלה של חול ומבדיל בתפלה אינו רשאי להתפלל משום אנינות, וכי' בשו"ת רבי טיאה ווייל סי' ל"ב, אך במכתבי תורה סי' מ"ב להגה"ק בעל אמרי אמת מגור כתב וז"ל, הוגד לי שדודי הרב הצדיק מפילץ ע"ה

ב. למעשה יש להחמיר שלא להתפלל ולהבדיל בתפלה אפילו סמוך לחשיכה ג', ומי שרוצה להתפלל יש לו על מי לסמוך ד'. ואם

בהיותו אונן בשבת, קיים בנפשו צלי של מוצאי שבת בשבת וגם הבדיל על הכוס מבעו"י. והנה השבוי"י כתב לדחות דברי המורה, ולפע"ד יש להוסיף על דברי שבות יעקב, דזה שהתירו להתפלל של מוצאי שבת בשבת, היינו שהורשו להקדים את החיוב שבלילה לעשותו ביום, אבל כשאין לו שום חיוב בלילה כגון אונן, שוב א"א להקדים לעשותו בשבת עיי"ש, וכי' בשו"ת הר צבי או"ח סי' מ"א, אך בתשובות שבסוף בית לחם יהודה כתב, שהלכה שיתפלל, וכן פסק מחותני הרב הגדול מוה"ר פנחס בספרו הלכה ברורה סי' ע"א שיתפלל ערבית ויקרא קר"ש מבעוד יום עיי"ש, וכי' בדע"ת סי' שמי"א אות ה' דלא הוי תרתי דסתרי, כי מ"מ א"א להפקיע קדושת שבת ע"י תפלת חול ועדיין אסור להתעסק בקבורה ושאר מלאכות עיי"ש, וכי' בספר משיב הלכה ח"א סי' תנ"ה, וכן במחצית השקל סי' ע"א סקי'ג כתב על דברי השבות יעקב וז"ל, ואני בעניי לא הבנתי שהרי כ"ז שאינו רשאי להתעסק בצרכי המת מפני קדושת השבת לא חלה עליו אנינות ואפי' מתפלל תפלת חול ומבדיל אפ"ה אסור לו במלאכה וכדלקמן סי' דצ"ג סי"ג, אי"כ לא חלה אנינות, וכי' בגליוני השי"ס ברכות דף כ"ז ע"ב, וכי' בספר בית דוד (ביסטריץ) יו"ד סי' שמי"א, והוסיף שגם הבדלה יאמר על הכוס מבע"י, כדאיתא בס"י דצ"ג סי"ג, וכי' בספר מקור חיים סי' ע"א סי"ג, ובשו"ת זרע אמת ח"ב סי' קי"מ לקיים דברי הטו"ז, וסי"ם, וכן אנו נוהגים, וכי' בשו"ת מערכת אבילות אות קע"ה שעשה כן הלכה למעשה בימי אבול, וכי' בספר מעיני ישועה יו"ד סי' שמי"א, וראה בספר אבל השיטים עמוד ע"ב סקי' לחלק דקר"ש עם ברכותיה יאמר מבעוד יום ותפלת י"ח אל יתפלל עיי"ש.

ג) כי' בדה"ח בהלכות הבדלה אות י"א וז"ל, וכן אונן בשבת אין להקשות למה לא יתפלל מפלג המנחה ויבדיל כמו מי שרוצה להחשיך על התחום, מפני שאם יתפלל ומבדיל בתפלה אסור לו להתפלל שאר התפלה מאתה חוננתנו ואילך, וכן אסור לו להבדיל על הכוס כמי"ש המג"א לענין ט"ב שחל להיות בשבת, ועוד, דהוי כתרתי דסתרי אהדי שעושהו לילה רחל עליו דין אנינות ואונן אסור להתפלל ולהבדיל, מידי דהוי אם מת לו מת

כבר מסרו את המת לח"ק, נתבאר לעיל בפרק ט"ז שרשאי להתפלל מעריב כרגיל.

ג. אם קובר את מתו בלילה, מתפלל תפלת ערבית אחר הקבורה ומוכיח בה אתה חוננתנו (ה). ואם הקבורה היא ממש קודם עלות השחר, מתפלל מעריב עד הנץ החמה עד השכיבו ולא יתפלל שמונה עשרה (ו).

ד. אם קובר את מתו בבוקר יום א', מתפלל שחרית אחר הקבורה כשעדיין לא עבר זמנה (ז) ואינו אומר אתה חוננתנו ח', וי"א דאם המת נפטר בלילה והתחילה האנינות אחר שכבר התחיל חיוב תפלת מעריב

בעיד אחרת אף שאינו מוטל לפניו דחל עליו אנינות עכ"ל, וכיכ הגרא"ז מרגליות ס"ז, כר"ש ס"י שמי"א, שו"ת דבר משה ח"ג ס"י ט"ז, שתילי ותים ס"י ע"א סק"ו, שו"ת תשובה מאהבה ח"ג יו"ד ס"י שמי"א ושלחן הטהור ס"י ע"א ס"ב.

ד) כה"ח ס"י ע"א סק"ג ושו"ת יבי"א ח"ד ס"י ל"ג לסמוך על הגדולים הנ"ל, ודלא כדברי שו"ת תשובה מאהבה שכתב דאם התפלל של חול ואמר הבדלה, צריך להפסיק באמצע התפלה עיי"ש.

ה) פשוט עפ"י שו"ע ס"י רצ"ד ס"א.

ו) עפ"י שו"ע ס"י נ"ח ס"ה וס"י רל"ה ס"ד ומ"ב סק"ד.

ז) שו"ע ס"י שמי"א ס"ב.

ח) הגרא"ז מרגליות ס"כ"ג, ברכ"י ס"י רצ"ד סק"ב, שע"ת סק"א קשו"ע ס"י קצ"ו ס"י ושו"ת דבר משה (אמאדיליון) ח"ג ס"י ט"ז, ואו"ל לשיטתיה כשיטת הפוסקים הנ"ל פ"ח סק"ח דל"ש תשלומין לאבל, וכיכ בשו"ת זכרון יצחק (הג"ד יצחק מואמטשט) ס"י ה', ערוה"ש ס"י שמי"א מכ"ד, כה"ח ס"י רצ"ד סק"ד ונתיב החיים ס"י רמ"ז אות ח'.

של מוצאי שבת, או יש עליו חיוב להשלים תפלת מעריב וגם אומר אתה חוננתנו בתפלה שניה (ט).

ה. אם היתה הקבורה במוצאי שבת לא יאמר פסוק ויהי נועם (י) וכל סדר הקדושה, אך יושב בסתר אומרים (יא), וי"א שיאמר גם פסוק ויהי נועם, ולא יאמר ויתן לך (יב). ונתבאר להלן פרק ק"ח ס"ה וס"ו.

ו. מי שקבר את מתו במוצאי שבת לא יניח תפילין למחרת י', וכן אם נפטר בשבת לא יניח תפילין למחרת י"ד.

ז. אם נפטר בערב שבת ולא הספיק לקוברו מבעוד יום, יתבאר לקמן בפרק פ"ב אי יניח תפילין.

ט) דג"מ, דה"ח, שו"ת רבי ט"אה וו"ל ס"י ל"ב, פת"ש ס"י שמי"א סק"ח, חכ"א כלל קנ"ג ס"ז ומ"ב ס"י ע"א סק"ד, דה"בא שהחלה אנינותו אחריו שחל עליו חיוב תפלת מעריב, מתפלל שחרית שתים וא"כ מזכיר בתפלה שניה שהיא לתשלומין אתה חוננתנו כשלא הבדיל עדיין על הכוס, וכמ"ש במ"ב ס"י רצ"ד סק"ב ובביאור הלכה שם.

י) מג"א ס"י רצ"ה, לבושי שרד שם ומ"ב סק"א.

יא) מ"ב סק"ד.

יב) גשה"ח פ"כ אות ג' ס"ט.

יג) שו"ע או"ח מ"י ל"ח מ"ה, ויו"ד ס"י שפ"ח ס"א.

יד) זכור לאברהם אבל ח"ב אות א' ודע"ת ס"י ל"ח ס"ה, דבכה"ג לא יניח שהרי בשבת לא נ"חמוהו, וראה להלן פרק פ"ב.

א. במוצאי שבת אוכל האונן בלא הבדלה א.

ב. מותר לו לעשות מלאכה לצורך המת אף שלא הבדיל עדיין ב.

(א) שוי"ע סי' שמ"א ס"ב.

(ב) הנה במקו"ח או"ח סי' רצ"ט קיצור הלכה סי' כתב, שצ"ע באונן שאינו מבדיל עד אחר הקבורה, האיך יקרע וימלא עפר לזרוק בקבר וגם האיך יחלוץ נעל לנהוג אבילות עיי"ש. אך לפי המבואר בטו"ז סי' רצ"ט סק"ט, עולת שבת שם סק"ב ושוי"ע הרב סט"ז אתי שפיר, דבאמת איסור מלאכה הותר בצאת השבת ורק אסור לעשות מלאכה מטעם חיוב הבדלה ללוות את המלך, לכן אם אומר המבדיל להיכר בעלמא של לווי המלך עושה מלאכות עיי"ש, ולפי"ז באונן דליכא חיוב הבדלה מותר לו לעשות מלאכה. וכ"כ בזכרון ליום אחרון שאונן מותר במלאכה במוצאי שבת. ומצאתי בספר הפרנס (עפ"י מהר"ם מרוטענבורג) אות ר"ל וז"ל, ולאחר תפלת המנחה פושט אותן ולובש בגדים אחרים, ולאחר ברכו יאמר הוא ברוך אתה ה' אמי' המבדיל בין קודש לחול, ויעמוד על עמדו ויקדע מלבוש העליון טפח כנגד לבו עכ"ל, מבואר שצריך לעשות הבדלה קודם מצות קריעה (ומש"כ ולאחר מנחה פושט בגדיו הוא לאו דוקא, אלא הכוונה אחר צאת השבת דבשבת אסור להחליף בגדיו שלא להראות אבילות בשבת, ועוד, דאסור להכין משבת לחול, וצ"ע כיון דאונן פטור מכל המצות מאי יועיל שאומד ברוך המבדיל, הלא בההיא שעתא אינו בר חיובא וכמ"ש מהר"ם מרוטענבורג בספרו הלכות שמחות אות קמ"ה והובא ברא"ש וטור סי' שמ"א דאפי' שמע הבדלה מאחרים שהבדילו במוצאי שבת אינו עולה לו כיון דההיא שעתא לאו בר חיובא הוא וצריך למחר לחזור ולהבדיל, וצ"ע. וכ"כ זכור לאברהם ח"ב אות א' אסור לו לכוין לצאת בברכת הבדלה. וראה בשו"ת חיים ביד סי' קכ"ה אות פ"א שמעשה שהיה שאחד מתה לו

וטוב שיאמר מקודם ברוך המבדיל בין קודש לחול בלי שם ומלכות ג). ואם כבר מסר את המת לח"ק יכול לעשות הבדלה בעצמו ד). והיכא דלא הבדיל אסור לעשות מלאכה אחר הקבורה עד שיבדיל ה).

אמו בשבת והקבורה היתה במוצאי שבת, ושאל האיך ינהוג בקריעה כיון שלא התפלל ערבית, ופסק שיעשה הקריעה ע"י אחר והוא יברך הברכה לבד, או ימתין מלקרוע עד אחר החזרה מבית הקברות ויתפלל מעריב ויבדיל, שאין קפידא לעשות קריעה אח"כ דנקרא שעת חימוס ע"כ. וכ"כ בשו"ת אות קע"ה שעשה כן למעשה שהתפלל מעריב ועשה הבדלה סמוך לחשיכה ובלילה אחר ההספד עשה הקריעה.

ג) דע"ת סי' שמ"א סי' דטוב שיאמר המבדיל בלא שם ומלכות. וכנראה שהטעם הוא לחוש אולי כל זמן שלא הבדיל נמשכת קדושת שבת, וכמ"ש הפמ"ג א"א סי' רצ"ו בהקדמתו וא"א תנינא סי' רצ"ט סי', דכ"ז שלא הבדיל שם שבת עליו, אי"כ הר"ל בכלל ל"ת דגם אונן מצווה בזה. והנה הרע"ת כתוב שם עוד עצה שישמע הבדלה מאחר, ולפענ"ד לא נכון לנהוג כן שהרי בברכ"י סק"ט הקשה על הבית דוד דפסק שאם שמע הבדלה מאחר דיצא וא"צ להבדיל עוד פעם אחרי הקבורה, והעיר עליו שזה נגד הרא"ש והגהות מיימוניות דכתבו בהדיא שאפילו שמע מפי אחרים לא יצא והדחיק ליישב שיטתו, וכ"כ שלמי ציבור דף ק"פ ע"ב, עכ"פ לכתחלה אינו כדאי להכניס עצמו בספק ברכה, ובפרט שסתימת כל הפוסקים דאונן אי"צ הבדלה דמותר לו לעשות מלאכה, דלא תקנו אצלו חיוב הבדלה, לכן סגי שיאמר ברוך המבדיל בין קודש לחול, ואחר הקבורה יעשה הבדלה על הכוס.

ד) שו"ת חיים ביד סי' קכ"ה אות כ"ד. וכן נהג כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל בימי אבלו על אמו שנפטרה בש"ק, ושאל במוצאי שבת אם יש לו דין של מסרו לכתפים, והשיבו שכבר מסרוה לח"ק, ועשה הבדלה ברגיל.

ה) שו"ת צ"א ח"ח סי' י"ד, וכן מסתבר.

קס

נמעו

פרק כט

גבריא

ג. אם מעה האונן והבדיל במוצ"ש (ו) או ששמע הבדלה מאחר וכוון לצאת, שוב לא יבדיל לאחר הקבורה (ז).

ד. וכן מי שלא ידע שמת לו מת והרי הוא אונן והבדיל, יצא וא"צ להודיע לו שלא יבדיל (ח).

ה. אחר הקבורה יבדיל אם עדיין הוא מוצאי שבת יכרך גם על

ו) שו"ת פנים מאירות ח"ב סי' קנ"ג, שלמי ציבור דף קי"ב ע"ב, הגר"ז מרגליות סכ"ה, דע"ק סי' שמ"א אות ד', זכור לאברהם ח"ב אות א', פת"ש סי' שמ"א סק"ט, דע"ת סי"ב והר"א אב"ד דיני אונן, וכ"כ יוסף דעת סי' שמ"א דלא דמיא לקר"ש שמחויב לקרות, דהא כבר הבדיל וניכר ההבדלה שבין שבת לחול, בשלמא בענין קר"ש וכדומה אותה קר"ש לא עלתה לו, אבל כאן מי גרע הבדלתו משמע מאחר דיצא שהרי כבר הבדיל, והרי הבדיל בעצמו ומה שייך לחזור ולהבדיל וכבר פרק מעליו קדושת שבת, ע"כ. ויש לצרף שיטת ספר העיתים שהביא בשם הגר"ש הנגיד דאונן חייב בהבדלה, וראה לעיל פרק ט"ז ס"ה. L

ז) בית דוד יו"ד סי' קצ"ד, והובא בברכ"י סק"ט ושלמי ציבור דף קי"ב ע"ב, וכ"כ מסגרת השלחן סי' שמ"א, שו"ת חיים ב"ד סי' קכ"ה ושו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קס"ז. ולא הבנתי דברי נתיב החיים סי' רמ"ז שהביא להלכה דברי הפנים הנ"ל, שאם טעו והבדיל א"צ להבדיל אחר הקבורה, ושוב הביא להלכה דברי הברכ"י שאם שמע הבדלה מאחר וכוון לצאת דלא יצא וצ"ע דהני תרי מילי סתראי נינהו, וכנראה שלא עיין במקור הדברים.

ח) דע"ת שם שהוכיח כן ממדרש ילקוט משלי, בעובדא דר"מ ובניו שהיה ר"מ יושב ודורש במנחה בשבת ומתו ב' בניו, ואשת ר"מ הניחתם במטה ולא גילתה לר"מ ונתנה לו כוס הבדלה והבדיל ונתנה לו לאכול ואח"כ גילתה לו ודריש עלה קרא דאשת חיל מי ימצא עיי"ש, וכ"כ בשו"ע סי' תי"ב ס"ב.

נמעו

פרק כט

גבריא

קסא

הבשמים והגר (ט), ואם נקבר המת למחר, יבדיל על כוס (י) ואינו מברך ברכת בשמים ונר, ויכול להבדיל עד סוף יום שלישי (יא).

ו. כשחל ת"ב ביום א' ומת בו ביום בענין שאין קוברין אותו בו ביום, צריך להבדיל ביום ב' בלא בשמים ובלא נר (ב).

ז. המבדיל אחר הקבורה יכול לכרך על כוס שלו (ג) ואינו אומר את הפסוקים הנה וגו' אלא מתחיל מיד בברכת פרי הגפן (ד).

ח. ולא יאכל אחר הקבורה עד שיבדיל על הכוס (ט).

ט) שו"ע סי' שמ"א ס"ב.

י) שו"ע או"ח סי' רצ"ז ס"ו.

יא) שו"ע שם, ושו"ע יו"ד סי' שמ"א ס"ב.

יב) בנין יהושע עמ"ס שמחות אות ו', עפ"י שו"ע סי' שמ"א ס"ב.

יג) לחם הפנים סי' קצ"ז ס"י, דלא בעינן כוס של אחרים ואין לחוש להא דקיי"ל דאבל אסור לאכול סעודה ראשונה משלו, דעיקר טעם הבראה הוא לפי שהאכל דואג ונאנח על מתו ואינו חושש לאכול, וזהו דוקא בסעודת רשות, אבל הבדלה שהיא חובה עליו, שפיר יכול לעשות משלו, וכ"כ בספר דרכי החיים סי' ג' סק"ט. וראה להלן פ"ג סכ"ג.

יד) פת"ש סי' שע"ז סק"ב, וסי' שצ"א סק"א. וראה להלן פרק ק"ח ס"ט.

טו) רא"ש ברכות פ"ג סי' ב'.

מ. יחליף בגדי שבת תיכף אחר מוצאי שבת טו.)

פרק 6

אונן ביו"ט

א. אם רוצה לקבור את מתו בו ביום ע"י נכרי א) חל עליו דין אנינות ואסור בבשר ויין ופטור מכל המצוות ב), ואם אינו רוצה לקבורו ע"י נכרי חייב בכל המצוות ג), ונוהג אכילות דברים שבצנעה דהיינו איסור רחיצה ותשה"מ ד), ומותר לו לישון עם אשתו בחדר אחד וא"צ שמירה ה).

טו) כן נראה, ואף שאינו שומע הברלה, כיון שכבר הוא חול אין לו להשאר בבגדי שבת כיון שאונן הוא ואסור בשמחה.

א) שו"ע או"ח סי' תקכ"ז ס"א.

ב) שו"ע או"ח סי' ע"א סי"ב, שו"ע יו"ד סי' שמ"א ס"א, קשו"ע סי' קצ"ו סי"ג ומט"א סי' תקצ"ו סי"ז.

ג) שו"ע סי' ע"א סי"ב ושו"ע הרב סי"ג.

ד) שו"ע סי' תקמ"ח ס"ד ושו"ע יו"ד שם.

ה) שו"ע סי' תקמ"ח ס"ד, וביאר בלבוש סי"ג שאעי"פ שאין אבילות נוהגת ברגל, כו"ע יודעים שאסור בתשמיש, דבכר שבצנעא נוהג אפילו בשבת ולא יבואו להקל, ולא דמי לחתן שמת לו מת, דהתם יש לחוש שמא תקפו יצרו בכיאה ראשונה ע"כ.

ב. ואם צריך להחשיך על התחום כדי לעסוק בצרכי המת, חלה עליו אנינות משעה שמתחיל ללכת ו), והה"ד אם הולך אל הנבאים לסדר בעד מקום קבורה וכדומה חלה עליו אנינות משעה זו ז).

ג. כליל יו"ט הראשון חייב בכל המצוות אפילו אם רוצה לקבורו למחר ע"י נכרי ח).

ד. ליל יו"ט שני אם אינו רוצה לקבור את המת עד למחר חייב בכל המצוות עד שיאיר היום ט), ומותר בבשר ויין י) (כמו כליל ראשון), וי"א כיון שיקבר כאותו היום, הרי כבר כלילה שלפניו כן יש לו דין אונן ופטור מכל המצוות ואינו אוכל כשר ואינו שותה ין י"א), לכן

ו) שו"ע או"ח סי' ע"א סי"ב, וי"ד סי' שמ"א ס"א.

ז) חכ"א כלל קניג סי"ו, קשו"ע סי' קצ"ו סי"א ומ"ב סי' ע"א סק"ט.

ח) הגר"א מרגליות סכ"ב וקשו"ע שם ס"ד.

ט) טו"ז יו"ד סי' שמ"א סק"ג, מג"א סי' תקמ"ח סק"ח, בה"ט שם סק"ז, א"ד סי' תקמ"ח סק"ד, מט"א סי' תקצ"ו סי"ט, דה"ה, דע"ק סי' שמ"א אות ה, שעדי דעה יו"ד סי' שמ"א, עדוה"ש סי' שמ"א סט"ו, שו"ת דבר משה ח"ב סי' מ"ט, שו"ת משנת ר"א ח"ב חיו"ד סי' ל' ומ"ב סי' תקמ"ח סק"ט וס"י ע"א סק"א.

י) פמ"ג סי' ת"פ משי"ז סק"א, ולולא דבריו ה"י אפשר לומר, דנכון להחמיר שלא לאכול בשר ולשתות יין באמצע הסעודה של רשות, ולחוש לשיטת השי"ך ודעימיה דחלה אנינות בלילה, וצ"ע.

יא) שי"ך יו"ד סי' שמ"א סק"ט, שבט יהודה סי' שמ"א, אבל השיטים עמוד ע"ג סק"ד, שו"ת בית יהודה (עייאש) סי' ה', הגהות רעק"א סי' תקמ"ח סק"ה, שו"ת שו"מ מהדורא ג' ח"ב סי' ג"ב והגר"א מרגליות סכ"ב (ויש סתירה בין מט"א לספרו הג"ל וצ"ע, ואפשר שבהל' אבילות מחלק בין אם